

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-02/131-141>

УДК (UDC) 94 “1843/1927”

**“POLISH ROAD TO FREEDOM”:
THE FATE OF REVOLUTIONARY VIKTOR BOLESŁAWOVYCH ARENDT (1843–1927)**

Oleksandr Cherkasov*

Lidiia Bilichenko**

Abstract

The article is devoted to the study of the life path of the Polish revolutionary Viktor Bolesławowicz Arendt (1943–1927).

The aim of the work is a comprehensive study of the life path of the Polish-Ukrainian revolutionary Viktor Bolesławowicz Arendt. To solve this problem, classical **methods** of historical science were applied – the principles of historicism, dialectics, systematics, which make it possible to study phenomena in the process of formation, formation and development, in an organic connection with the conditions that gave rise to them, the spirit of the time. The study is conducted taking into account the unity of internal and external, subjective and objective factors of the historical process. Conclusions are drawn based on the analysis of the entire complex of sources used, taking into account existing scientific and research traditions.

Scientific novelty. The study is the first attempt at a comprehensive analysis of archival sources that reflect the revolutionary, scientific-historical, and legal activities of Victor Arendt.

Conclusions. The research revealed that Victor Arendt was born on January 12, 1843 in Kyiv and came from a Polish family. After graduating from the Vilnius Classical Gymnasium in 1859, he volunteered for Italy in the army of Giuseppe Garibaldi, to defend the oppressed people from the Papal authority and Austrian occupation. Upon returning home in 1860, he entered the Krakow-Jagiellonian Academy, at the Faculty of History and Philology, which he graduated in 1863. On January 22, 1863, the Polish Revolutionary Foundation in Warsaw declared a general Polish uprising against the imperial government. Victor Arendt, as an ethnic Pole, immediately appeared at the Foundation and was accepted as an assistant secretary. It has been established that after the suppression of the Polish uprising by Russian troops, in March 1864, Victor Arendt was convicted and arrived to serve his sentence in Vologda prison. After the amnesty of 1867, he went to Paris, where he took part in the uprising of the Paris Commune. After returning to the Russian Empire, Victor Arendt took part in the Russo-Turkish War of 1877–1878. In 1907, he entered the Moscow Archaeological Institute as a student, which he graduated with honors in 1909. Later, he was elected an honorary member of the institute and defended his thesis there on the topic: “Prehistoric monuments of the Western Royal Prussians” and received the title of “scientific archaeologist”. In 1909, Victor Arendt decided to become a lawyer and graduated from Moscow University. During 1914–1918, he participated in the First World War. In 1918, during the change of power in Ukraine,

* Candidate of Economic Sciences, Police Lieutenant Colonel, Chief of the Criminal Police of the Mykolaiv District Police Department of the Main Police Department in Mykolaiv Region, Mykolaiv, Ukraine.

E-mail: s555@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5547-9248>

** Master of History, graduate of Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

E-mail: bilichenko.di@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9204-8295>

Symon Petliura appointed Viktor Arendt as an investigator for important cases in the UNR Directory. In 1918, when the vanguard of the Bolshevik army entered Kyiv, Symon Petliura's troops retreated and left Kyiv. In their absence, Arendt, Cherkeza, and Ananyev released the Bolsheviks from prisons. Upon Petliura's return to Kyiv, Viktor Arendt was arrested and thrown into prison. He was released after the establishment of Bolshevik power. In 1918–1919, Viktor Arendt was the inspector of forests of the Kyiv province and conducted inspections in the counties. However, falling ill, he was forced to leave for Crimea, where he was appointed forester of the Alupka Forest. In February 1921 Arendt left for Smolensk on assignment to the position of Smolensk provincial forest inspector, where in 1922 he was appointed investigator for important cases, and in 1923 to the position of investigator of the Western District Military Transport Tribunal. In 1924, Viktor Arendt retired from service due to health reasons and was enrolled in the section of scientific workers. Twenty of his scientific works were translated into foreign languages, and the Paris Academy of Sciences elected him as its member. In 1927, Viktor Arendt's health deteriorated significantly. In this regard, as a native of Kyiv, he was sent to the Odessa House of Revolutionary Veterans. 1927 was the last year of Viktor Arendt's life.

Keywords: Victor Arendt, Giuseppe Garibaldi, Polish uprising, Paris Commune, revolutionary movement, Russian Empire, February Revolution of 1917, October Revolution of 1917

«ПОЛЬСЬКИЙ ШЛЯХ ДО СВОБОДИ»:

ДОЛЯ РЕВОЛЮЦІОНЕРА ВІКТОРА БОЛЕСЛАВОВИЧА АРЕНДТА (1843–1927 РР.)

Олександр Черкасов*

Лідія Біличенко**

Анотація

Стаття присвячена дослідженню життєвого шляху польського революціонера Віктора Болеславовича Арєндта (1843–1927 рр.). **Метою роботи є** всебічне дослідження життєвого шляху польсько-українського революційного діяча Віктора Болеславовича Арєндта.

Для вирішення даної проблеми було застосовано класичні **методи** історичної науки – принципи історизму, діалектики, системності, що дають можливість вивчати явища в процесі формування, становлення та розвитку, в органічному зв'язку з умовами, що їх породили, духом часу. Дослідження ведеться з урахуванням єдності внутрішніх та зовнішніх, суб'єктивних та об'єктивних факторів історичного процесу. Висновки робляться на основі аналізу всього комплексу використаних джерел, врахуванням існуючих науково-дослідних традицій.

Наукова новизна. У дослідженні вперше зроблено спробу комплексного аналізу архівних джерел, у яких відбивається революційна, науково-історична та правознавча діяльність Віктора Арєндта.

* кандидат економічних наук, підполковник поліції, начальник кримінальної поліції Миколаївського районного управління поліції ГУНП в Миколаївській області, Миколаїв, Україна.

E-mail: s555@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5547-9248>

** магістр історії, випускниця Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. E-mail: bilichenko.di@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9204-8295>

Висновки. У ході дослідження було з'ясовано, що Віктор Арендт народився 12 січня 1843 р. у Києві і походив з польської родини. Закінчивши Віленську класичну гімназію в 1859 р., він записався добровольцем в Італію у військо Джузеппе Гарібальді, на захист пригніченого народу від Папської влади та австрійської окупації. По поверненню додому у 1860 р. він вступив на навчання до Краківсько-Ягелонської академії, на історико-філологічний факультет, який закінчив в 1863 р. 22 січня 1863 р. Польський революційний Фонд у Варшаві оголосив загальне польське повстання проти імператорського уряду. Віктор Арендт як етнічний поляк, одразу ж з'явився у Фонд і був прийнятий помічником секретаря. Встановлено, що після придушення російськими військами польського повстання, у березні 1864 р. Віктор Арендт був засуджений і прибув відбувати покарання у Вологодську тюрму. Після амністії 1867 р. він вирушив до Парижу де узяв участь у повстанні Паризької Комуні. Після повернення до Російської імперії, Віктор Арендт узяв участь у російсько-турецькій війні 1877-1878 рр. В 1907 р. він поступив студентом у Московський археологічний інститут, який з відзнакою закінчив у 1909 р. Згодом він був обраний почесним членом інституту і захистив у ньому дисертацію на тему: «Доісторичні пам'ятки західних королівських прусів» і отримав звання «наукового археолога». У 1909 р. Віктор Арендт вирішив стати юристом і закінчив Московський університет. Протягом 1914-1918 рр. брав участь у Першій світовій війні. В 1918 р. при зміні влади в Україні, Симон Петлюра призначив Віктора Арендта слідчим по важливим справам в Директорію УНР. У 1918 р. коли у Київ вступила авангардна частина більшовицької армії, війська симона Петлюри відступили та покинули Київ. За їх відсутності Арендт, Черкеза та Ананьєв звільнили більшовиків з тюрем. По поверненню Петлюри у Київ, Віктор Арендт був заарештований і кинутий до в'язниці. Звільнений він був після встановлення більшовицької влади. У 1918-1919 рр. Віктор Арендт був ревізором лісів Київської губернії і проводив інспекцію по повітам. Однак, захворівши він вимушений був виїхати до Криму, де був призначений лісником Алупкінського лісу. У лютому 1921 р. Арендт виїхав по призначенню до Смоленська на посаду Смоленського губернського інспектора лісів, де в 1922 р. був призначений слідчим по важливим справам, а в 1923 р. на посаду слідчого західного окружного військово-транспортного трибуналу. В 1924 р. Віктор Арендт за станом здоров'я пішов зі служби на пенсію і був зарахований в секцію наукових співробітників. Двадцять його наукових робіт були перекладені на іноземні мови і Паризька академія наук обрала його своїм членом. У 1927 р. здоров'я Віктора Арендта значно погіршилось. У зв'язку з цим, його як уродженця Києва відправили до Одеського будинку ветеранів революції. 1927 р. став останнім роком життя Віктора Арендта.

Ключові слова: Віктор Арендт, Джузеппе Гарібальді, польське повстання, Паризька Комуна, революційний рух, Російська імперія, Лютнева Революція 1917 р., Жовтнева Революція 1917 р.

Цитування: Черкасов, О. & Біліченко, Л. (2025). «Польський шлях до свободи»: доля революціонера Віктора Болеславовича Арендта (1843-1927 рр.). *Консенсус*, 2, 131-141.
<https://doi.org/10.31110/consensus/2025-02/131-141>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/174>

Постановка проблеми. Більше 100 років нас відокремлюють від тих політичних подій, які відбувалися у Італії, Польщі, Франції та Російській імперії у другій половині 19 – початку 20 ст. І як би ми не ставилися до виникнення і розповсюдження революційного руху в Російській імперії у 1860-х рр., визвольної війни Італії проти німецьких окупантів, Паризької комуни, повстанням за Незалежність Польщі, Лютому та Жовтню 1917 року – не визнавати їх історичне значення не можна і однозначно оцінити діяльність активних членів визвольних і революційних рухів того часу.

Життєвий шлях Віктора Болеславовича Арендта тісно пов'язаний із зазначеними подіями. Він ніби увібрав у себе долі людей тих часів, які здебільшого йшли до в'язниць і на каторгу в ім'я світлого майбутнього поневолених та «експлуатованих» народів. При цьому вони щиро вірили у правоту своєї справи.

Аналіз останніх досліджень і джерельна база. На сьогоднішній момент у вітчизняній історичній науці немає робіт з даної тематики у консолідованому вигляді, із широкою ретроспективою огляду інформації стосовно життєвого шляху, революційної, наукової та правознавчої діяльності Віктора Арендта. Окремі аспекти тих подій можна віднайти у працях А. Бачинського¹, Л. Зашкільняка² та В. Константинова³.

Джерельну базу дослідження становлять матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та Центрального державного історичного архіву. Дуже цінну інформацію містять і мемуари самого Віктора Арендта «Дни Коммуны»⁴.

Метою статті є дослідження біографії відомого революціонера Віктора Болеславовича Арендта (1843–1927 рр.). **Завдання дослідження** – здійснити архівну розвідку та знайти матеріали, що стосуються революційної та повстанської діяльності Арендта на території Італії, Польщі, Франції та Росії.

Практичне значення роботи полягає у її використанні для написання навчальних посібників з всесвітньої історії та у розробці відповідних курсів.

Виклад основного матеріалу. Віктор Болеславович Арендт народився у Києві, 12 січня 1843 р. Його батько, Болеслав Петрович був доктором медичних наук та учасником польського повстання 1831 р. Дід – Петро Касперович Арендт, в 1794 р. у війні з російськими військами був поранений разом з Костюшком під Мациовіцями і узятий в полон військами О. Суворова, звідки йому вдалося втекти в Італію. Батько Віктора Арендта мав свій маєток в Тарнавському окрузі Хелмінського повіту. Його ж мати, Марія Йосипівна, уроджена графиня Бобр-Чапська, мала маєток у Київській

¹ Бачинський А. Парижська Комуна і революційний рух на Півдні України (70-ті роки XIX ст.). *Український історичний журнал*. 1961. № 2. С. 45-54.

² Зашкільняк Л. Польське повстання 1863-1864 URL: http://www.history.org.ua/?termin=Polske_povstannia_1863

³ Константинов В. Польське повстання 1863-1864 рр. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. [редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін.]. Київ: Знання України, 2004. Т. 2. 797 с.

⁴ Арендт В. Дни Коммуны 1871 г. Москва: Изд-во ЦК МОПР СССР, 3-я тип. транспечати, 1929.

Рис. 1. Анна Пустовойтова
(Вікіпедія)

губернії Радомисльського повіту, в селі Товстий ліс. Зокрема, у її маєтку у 1863 р. організовувалися великі загони і легіони для польського повстання під головуванням Ружицького.

Щодо самої дитинства та юності Віктора Арендта, можна відзначити, що він закінчив курс наук Віленської класичної гімназії в 1859 р., і в тому же році, коли був опублікований заклик до добровольців Гарібальді в Італію, на захист пригніченого народу від Папської влади та австрійської окупації – відправився волонтером у загін Джузеппе Гарібальді, разом з Ярославом Домбровським, Антоном Везевським та Анною Пустовойтовою. В 1860 р. революційні змагання закінчились і Віктор Арендт повернувся додому.

У 1860 р. він вступив на навчання до Краківсько-Ягелонської академії, на історико-філологічний факультет, який закінчив в 1863 р. Під час навчання в академії, на канікулах Віктор Арендт часто відвідував Санкт-Петербург, де мешкали його батьки у колишньому маєтку графів Кушелево-Безбородко. 25 вересня 1861 р. він взяв участь у зібранні студентів, біля квартири піклувальника округу Філіпсона, яке послугувало приводом активних студентських заворушень за участі Н. Чернишевського та професорів П. Лаврова, Н. Утіна, Спаського, Самаріна та інших, які окрім Чернишевського були заарештовані і посаджені у Петропавлівську фортецю. Під час демонстрацій було поранено багато студентів, жандармів та поліцейських. Однак, Віктор Арендт випадково уникнув арешту. Варто відзначити, що студентський бунт трапився з приводу масового виключення із вищих навчальних закладів студентів-учасників партії «Земля і Воля» і підозрювальних осіб. Віктор Арендт теж був членом зазначеного гуртка і перебував у четвертій п'ятірці разом з Обручевим, Утіним, Трояновським та Курочкіним. У партії вони займалися усною та письмовою пропагандою. Зокрема, Віктор Арендт працював у типографії, де друкувалися масові заклики, прокламації проти імперського уряду та готувалися нові закони для незалежної Польщі.

22 січня 1863 р. Польський революційний Фонд у Варшаві оголосив загальне польське повстання проти імператорського уряду. Віктор Арендт як етнічний поляк, одразу ж з'явився у Фонд і був прийнятий помічником секретаря Авеїде.

Вслід за ним у Фонд прибули Антон Березовський та Анна Пустовойтова, яка вже тоді закінчила Оксфордський університет.

Незабаром Арендт, Березовський та Пустовойтова відправилися у діючі польські війська і були зараховані у легіон ветеранів 1831 р. Діонісія Чаховського, який брав збройну участь у 1863 р. проти військ російських генералів Ченгері та Ушакова в Келецькій, Радомській і Люблонській губерніях. Однак, 26 листопада

1863 р. Чаховський був вбитий при Кремпа-Гурна і легіон заховався у лісі. Самого Арендта та ще двої його товаришів було взято у полон та доставлено до Радомської військової гауптвахти, у якій несли караул офіцери Полоцького полку Пржевальський та Всеволод Крестський. Саме вони допомогли у втечі з гауптвахти повстанцю Антону Березовському, який втік до Парижу і 6 червня 1867 р. здійснив замах на життя російського імператора Олександра II. Після чого він був висланий на вічну каторгу в Нову Каледонію.

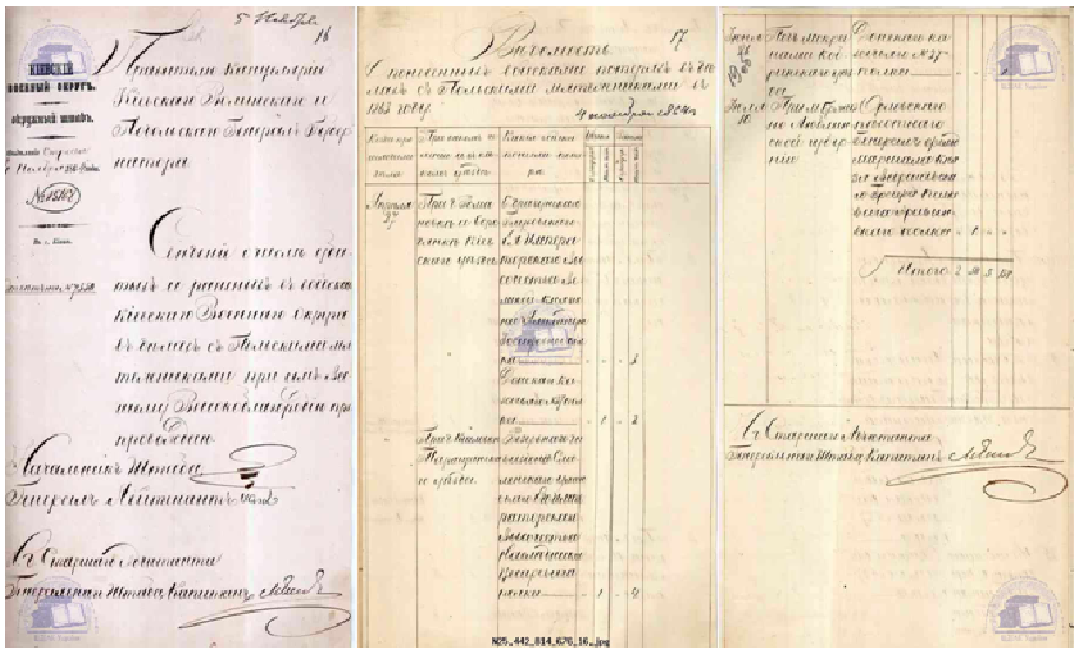

Рис. 2. Відомість Київського військового округу про втрати російської армії під час придушення Польського повстання 1863 р. у Південно-Західному краї⁵.

Віктор Арендт та Ана Пустовойтева після допитів були переведені у Варшавську слідчу тюрму «Павяк», де після місячного утримування були знову допитувані офіцерами Тухолкою, Афанасьєвим, Полторановим та Ждановичем. Згодом вони були відправлені у 10-й павільон Варшавської Олександрівської цитаделі, яким завідував жандармський капітан Д. Жучковський, який часто знущався над арештантами.

Варшавським польовим судом під головуванням генерала барона Корфа Віктор Арендт був засуджений, на основі ст. III «Правил суду на повстанцями», до позбавлення усіх прав та до висилки у Вологодську губернію терміном на п'ять

⁵ ЦДІАК. Ф. 442, Оп. 814, Спр. 676. Арк. 16; 17; 193в.

років⁶. Одночасно з ним утримувався у фортеці і Ярослав Домбровський, засуджений до каторжних робіт на 15 років.

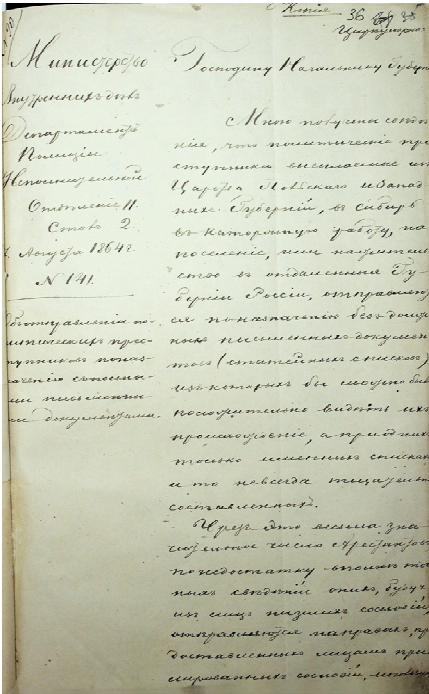

Рис. 3. Циркуляр Міністерства внутрішніх справ із вимогою етапування політичних в'язнів із відповідними супровідними документами⁷

У березні 1864 р. Віктор Арендт прибув відбувати покарання у Вологодську тюрму. Там він, разом з Анною Пустовойтовою, зайнялися пропагандою серед робітників Грибановської полотняної фабрики, яких ознайомили з ідеями Герцена та Карла Маркса.

В цьому контексті і промайнули промайнули три роки заслання у м. Великий Устюг, а в 1867 р. з нагоди укладання шлюбу російського цесаревича Олександра з принцесою Дагмарою Датською, маніфестом був скорочений термін відбування покарання. В тому ж році був виданий указ про заборону проживання в університетських містечках, і Віктор Арендт разом з Анною Пустовойтовою перебралися на територію Франції, де мешкали їх родичі: Арендт в Тулузу, а Пустовойтова до Парижу. З 1867 р. по 1870 р. Віктор Арендт знаходився у Тулузькій агро-лесній академії, по закінченню якої поставив собі ціль добратися до Парижу, який на той час знаходився у блокаді німців і з 5 жовтня 1870 р. по 13 березня 1871 р. Версаль був місцем перебування головної квартири штабу німецької армії і до Парижу не можна було проникнути аж до підписання мирної угоди. Після укладання договору між німцями та французами, Віктор Арендт нарешті прибув до Парижу та одразу ж вступив волонтером у польський легіон емігрантів, яким командував Ярослав Домбровський, а адьютантом при ньому була Анна Пустовойтова.

18 березня 1871 р. поклав початок заснування Паризької Комуні, захищаю котру, Віктор Арендт приймав участь у всіх битвах проти Версальських урядових військ, поки командуючий повстанцями Домбровський не відступив за р. Сену під натиском 150-тисячному війську герцога Дану. У той же час підійшов термін мирного трактату з німцями. Учасники Паризької Комуні увійшли у Париж 5-ма колонами. Жорстокі, кровопролитні битви розпочалися по вулицям Парижу, зі світанку 23 травня, а 24 травня Домбровський був смертельно поранений. 25 травня Віктор Арендт, Анна Пустовойтова та інші товариші по зброї з почестями поховали Ярослава Домбровського і усі разом перейшли під командуванням Врублевського,

⁶ ЦДАВО. Ф. 493. «Видавництво Всеукраїнського товариства політв'язнів та засланців, м. Харків». Оп. 2. Спр. 27. Арк. 3.

⁷ ДАМО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 695. Арк. 36.

легіон якого розташовувався за барикадами на площі Жанни д'Арк, де 26 травня була вбита Анна Пустовойтова на 33-му році життя. Взяттям версальськими військами Монмартра, нанесло Паризькій Комуні сильний удар і почалася смертельна бійня у парці Монсо, де були вбиті генерали Леконт та Тома.

28 травня 1871 р. був останнім днем революції. Усе рідше та рідше лунали постріли. Нарешті, на вулиці Рампоніо пролунав останній похоронний постріл...

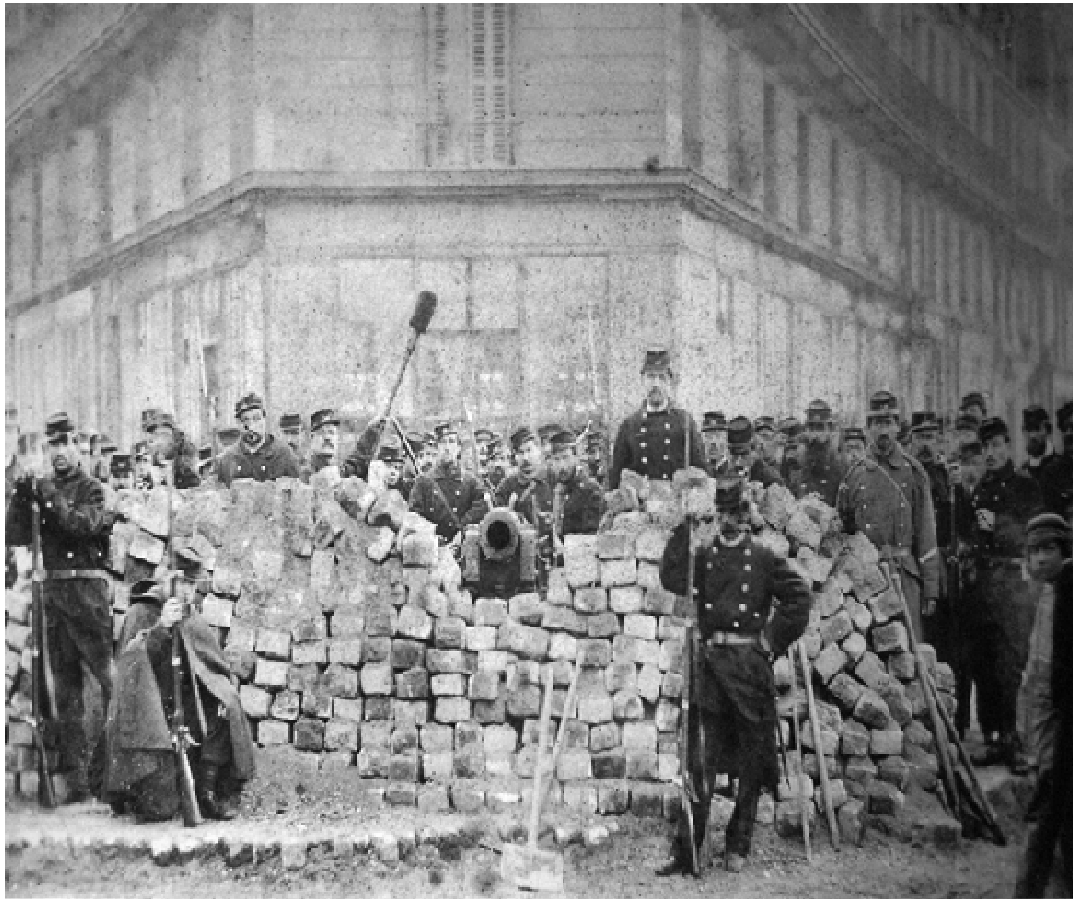

Рис. 4. Барикада на вулиці Вольтер після її захоплення регулярною армією під час «кривавого тижня» (Вікіпедія)

29 травня 1871 р. розпочалася жорстока розправа версальців: близько 40 000 осіб були вислані на галери в Нову Каледонію, а невелика кількість комунарів рятувалась втечею, у числі яких знаходився і Віктор Арендт, який безпосередньо втік до Польщі. У Варшаві швидко з'ясували причетність Арендта до Паризької Комуні і за розпорядженням Департаменту поліції, він був висланий під жандармсько-поліцейський нагляд в Єреванську губернію, на три роки, однак протриманий там

був цілих п'ять років, аж до початку російсько-турецької війни, на яку він був посланий солдатом в Бакинський полк. Згодом Віктор Арендт пройшовши офіцерський іспит, став підпоручиком. 23 жовтня 1877 р. при штурмі Деве-бойну він був тяжко поранений та відправлений на лікування у Варшаву, де і звільнився з військової служби за станом здоров'я⁸.

Після завершення війни, у 1879 р. за даними жандармського дізнання Віктор Арендт на вуличному святкуванні в м. Дорогобуже вимагав від вуличних музикантів грати польський гімн і сам співав його на польській мові. Згідно цього, за розпорядженням військового міністра, за Віктором Арендтом був встановлений особливий надзор зі сторони його найближчого начальства за місцем служби⁹.

У Варшаві, Віктор Арендт займався усною та письмовою революційною пропагандою. В 1880 р. він разом з Іваном Соколовим та Євгенієм Трояновським, був заарештований та перенаправлений етапний порядком у Закавказький край, в м. Олександрополь Єреванської губернії під жандармсько-поліцейським наглядом. Однак, через рік знову повернувся до Варшави, де почав викладати історію у гімназії. У 1890 р. Віктор Арендт був призначений інспектором, а в 1898 р. – директором гімназії.

У 1905 р., перебуваючи у Москві, він приймав активну участь у демонстрації на похованні громадян, і разом з іншими співав пісню «Ви жертвою впали у боротьбі фатальній». Помічений жандармами, Арендт був заарештований та адміністративним порядком висланий на два роки у Єнисейську губернію, де і мешкав в с. Солочанки, що в 10 верств від Красноярска, у будинку Федоровського, разом з каторжанином-переселенцем Михайлом Крупенниковим.

В 1907 р. Віктор Арендт повернувся до Москви і в тому ж році поступив студентом у Московський археологічний інститут, який з відзнакою закінчив у 1909 р. Згодом він був обраний почесним членом інституту і захистив у ньому дисертацію на тему: «Доісторичні пам'ятки західних королівських прусів» і отримав звання «наукового археолога» при директорі інституту Олександрі Успенському.

Однак, надивившись в тюрмах на страждання невинних людей, Віктор Арендт вирішив стати слідчим, аби звільняти таких ув'язнених. З цією метою в 1909 р. він студентом вступив до Московського університету, який закінчив на 69 році життя з дипломом першого ступеня в 1912 р. і залишений при ректорі Мануйлові викладачем кримінального права. Однак, згодом Віктор Арендт перекваліфікувався на слідчого Незабаром він був обраний представником Суддівської палати Степановим суддівським слідчим по важливим справам Архангельського окружного суду. Так, в 1912 р. Віктор Арендт звільнив з тюрми багато в'язнів. За це він викликав негативну оцінку з боку прокурора Некраса, який називав його: «захисником, а не слідчим». І

⁸ ЦДАВО. Ф. 493. «Видавництво Всеукраїнського товариства політв'язнів та засланців, м. Харків». Оп. 2. Спр. 27. Арк. 4.

⁹ ЦДАВО. Ф. 493. «Видавництво Всеукраїнського товариства політв'язнів та засланців, м. Харків». Оп. 2. Спр. 27. Арк. 9.

дійсно, арештанти коли бачили Арендта в тюрмі, махали руками і кричали: «Віктор Болеславович!». Через зазначені випадки, Арендт був переведений слідчим в м. Лодзь Петроковської губернії, де діяв у тому ж дусі. Зокрема, він відрізнявся серед інших слідчих швидким виконанням слідчих дій і станом на звітний 1914 р. мав у виробництві нуль справ. За це голова Варшавської суддівської палати Постников призначив його членом Петроковського окружного суду. Однак, 19 липня 1914 р. суд був евакуйований в Москву, де Віктору Арендту, як колишньому військовому, було запропоновано вступити у дружину Державного ополчення та прийняти участь у військових діях. Арендт погодився і був призначений командиром 112 Тамбовської дружини, яка була сформована у м. Тамбов і вступив з нею у м. Івангород. З цією дружиною, він прийняв участь у всіх боях, від м. Івангорода до Перемишля. Причому в липні 1915 р. при захисті Івангорода узяв у полон німецьку роту у повному складі. За це, Віктор Арендт отримав орден Георгія 4 ступеня. А в серпні 1915 р. при підтримці Луковиська і Лунева, узяв у полон німецький батальон. За це Арендт був нагороджений золотою шаблею «за хоробрість»¹⁰.

В 1916 р. військова дружина Віктора Арендта була перейменована в Цнинський полк і до Перемишля він продовжував ним керувати. У кінці 1916 р. командував військами Київського округу генерал Драгомиров, викликав Арендта до себе як юриста і призначив його головою Проскурівського військового суду. Звідти суд був переведений у Могилів-Подільський, а із нього у Білу церкву.

В 1918 р. при зміні влади в Україні, Симон Петлюра призначив Віктора Арендта слідчим по важливим справам в Директорію УНР. Молодшими слідчими при Арендті були призначені Всеволод Черкеза та Віктор Ананьєв.

У 1918 р. коли у Київ вступила авангардна частина більшовицької армії, війська симона Петлюри відступили та покинули Київ. За їх відсутності Арендт, Черкеза та Ананьєв звільнили більшовиків з тюрем. По поверненню Петлюри у Київ, Віктор Арендт був заарештований і кинутий до в'язниці. Звільнений він був після встановлення більшовицької влади.

В 1918–1919 рр. Віктор Арендт був ревізором лісів Київської губернії і проводив інспекцію по повітам. Однак, захворівши він вимушений був виїхати до Криму, де був призначений лісником Алупкінського лісу. У лютому 1921 р. Арендт виїхав по призначенню до Смоленська на посаду Смоленського губернського інспектора лісів, де в 1922 р. був призначений слідчим по важливим справам губревтрибуналу, а в 1923 р. на посаду слідчого західного окружного військово-транспортного трибуналу. У 1924 р. Віктор Арендт за станом здоров'я пішов зі служби на пенсію і був зарахований в секцію наукових співробітників ЦЕКУБУ. Двадцять його наукових робіт були перекладені на іноземні мови і Паризька академія наук обрала його своїм членом.

¹⁰ ЦДАВО. Ф. 493. «Видавництво Всеукраїнського товариства політв'язнів та засланців, м. Харків». Оп. 2. Спр. 27. Арк. 5.

У 1927 р. здоров'я Віктора Арендта значно погіршилось. Зокрема, він страждав на часті серцеві приступи. У зв'язку з цим, його як уродженця Києва відправили до Одеського будинку ветеранів революції. Там Віктор Арендт дожив свої останні дні життя¹¹.

Висновки. Таким чином, Віктор Болеславович розділив долю багатьох борців за визволення власного народу та революціонерів, опинившись у таборі політичних противників Російської імперії. Його життя – приклад вірного служіння своєму польському народові. А ще, він щиро вірив в те, що зі знищенням царського самодержавства, можна вирішити економічні та соціальні проблеми всіх верств населення. Віктор Арендт пройшов науковий шлях від історика та археолога до практикуючого юриста та слідчого. Приймаючи участь у двох війнах російської імперії, він знав ціну життю. А ще, надивившись на страждання людей, які були безвинно засуджені, він усіма своїми силами прагнув полегшити їх участь.

REFERENCES

- Arendt, V. Dni Kommuny 1871 g. [Days of the Commune 1871]. Moskva: Izd-vo CK MOPR SSSR, 3-ya tip. Transpechati. 1929 [in Russian].
- Bachynskyi, A. Paryzka Komuna i revoliutsiinyi rukh na Pivdni Ukrainy (70-i roky XIX st.) [The Paris Commune and the Revolutionary Movement in Southern Ukraine (1870s)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1961, 2, 45-54 [in Ukrainian].
- DAMO – Derzhavnyi arkhiv Mykolaivskoi oblasti [State Archives of Mykolaiv Region]
- Zashkilniak, L. Polske povstannia 1863-1864 [Polish Uprising 1863-1864] URL: http://www.history.org.ua/?termin=Polske_povstannia_1863 (ostannii perehliad: 28.02.2025) [in Ukrainian].
- Konstantynov, V. Polske povstannia 1863-64. [Polish Uprising of 1863-64.]. *Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia: U 2-kh t./Redkol.: L.V. Huberskyi (holova) ta in. Kyiv: Znannia Ukrainy. 2004. T. 2.* [in Ukrainian].
- TsDAVO – Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine].

¹¹ ЦДАВО. Ф. 493. «Видавництво Всеукраїнського товариства політ'язнів та засланих, м. Харків». Оп. 2. Спр. 27. Арк. 6.